

УКРЕПВАНЕ УМЕНИЯТА НА
НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

РЪКОВОДСТВО за обучение на НПО за изработване на общински програми за опазване на околната среда

РЕГИОНАЛНИЯТ ЕКОЛОГИЧЕН ЦЕНТЪР
за Централна и Източна Европа

УКРЕПВАНЕ УМЕНИЯТА НА
НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Ръководство за обучение на НПО за изработване на общински програми за опазване на околната среда

автори:

АГАТА МИАЗГА и БЕАТА ВИШНЕВСКА

РЕГИОНАЛНИЯТ ЕКОЛОГИЧЕН ЦЕНТЪР
за Централна и Източна Европа

Какво е РЕЦ

Регионалният екологичен център за Централна и Източна Европа (РЕЦ) е независима неполитическа нестопанска организация, чиято мисия е да съдейства за решаването на екологични проблеми в Централна и Източна Европа (ЦИЕ за ЦИЕ) чрез насърчване и подпомагане на сътрудничеството между неправителствените организации, централната власт, бизнес-средите и други институции, работещи в областта на околната среда, чрез създаване на условия за свободен обмен на информация и насърчване на общественото участие при вземане на решения по екологични въпроси.

РЕЦ е създаден през 1990 г. от САЩ, Европейската комисия и Унгария. Днес РЕЦ законосъобразно осъществява своята дейност въз основа на Харта, подписана от правителствата на 27 страни и Европейската комисия, и на споразумение с правителството на Унгария. Централата на РЕЦ се намира в Сентендре, Унгария. Представителства на РЕЦ има в 15 страни от ЦИЕ: Албания, Босна и Херцеговина, България, Република Хърватска, Чешката република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Република Македония, Полша, Румъния, Словакия, Сърбия и Черна Гора.

Досегашни донори, които подпомагат дейността на РЕЦ, са Европейската комисия и правителствата на САЩ, Япония, Австрия, Великобритания, Германия, Дания, Канада, Латвия, Норвегия, Полша, Словакия, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Република Хърватска, Чешката република, Швейцария, както и други междуправителствени и частни институции.

Авторски права

© 2002 Регионалният екологичен център за Централна и Източна Европа
Нито една част от тази публикация може да бъде продавана или възпроизвеждана
без писменото позволение на РЕЦ
ISBN: 963 9424 87 0

Издател:

© 2002 Регионалният екологичен център за Централна и Източна Европа

Ady Endre ut 9-11, 2000 Szentendre, Hungary

Tel: (36-26) 504-000, Fax: (36-26) 311-294,

E-mail: info@rec.org, Web site: <www.rec.org>

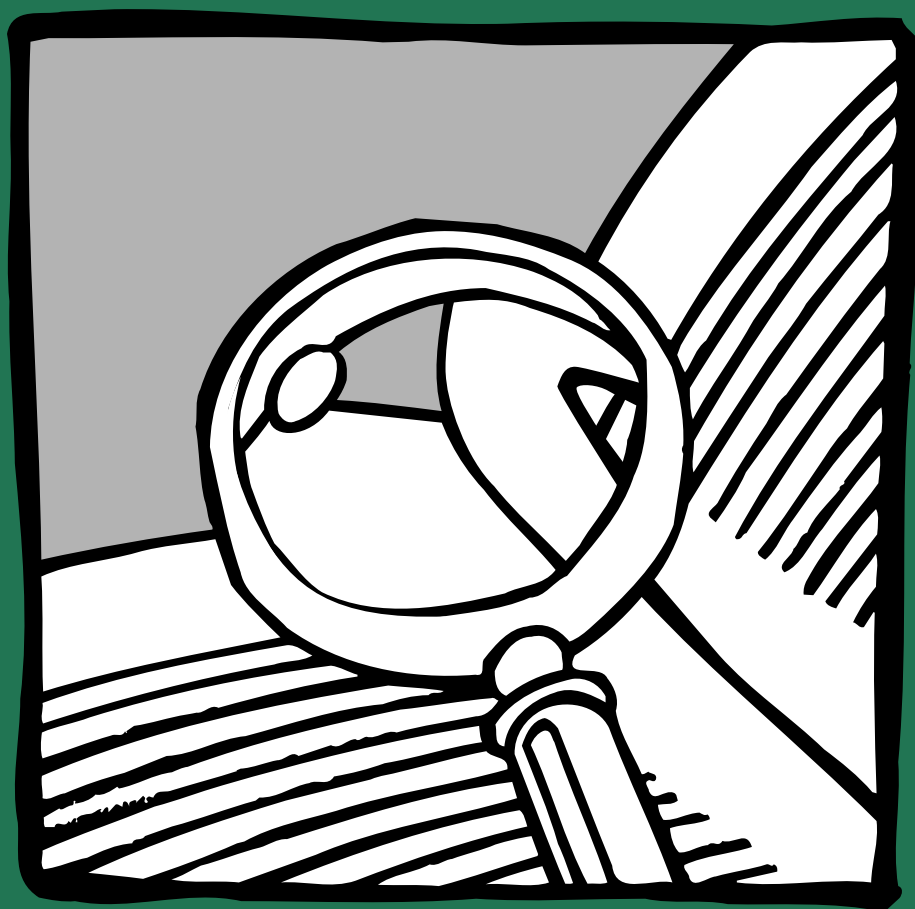
Редакция: Стивън Гранинг, Дизайн Силвия Магиар и Ласло Фалвай

Илюстрации: Ласло Фалвай

Печат: ТипоНова, Унгария

Тази и всички останали публикации на РЕЦ са отпечатани на рециклирана хартия

Тематичен материал	5
Общ преглед	7
Дневен ред	9
Сборник с упражнения	27
Упражнение 1:	
Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите /SWOT/	29
Упражнение 2: Казусни проблеми	30
Упражнение 3: Причинно-следствени връзки	31
Упражнение 4: Превъртане на дървото	32
Упражнение 5: Как и Кой	33
Упражнение 6: Анализ на критериите	34
Примерна програма за семинар	35

Тематичен материал

Общ преглед

Увод

Обща цел

Общата цел на основното обучение по разработването на **общински програми за опазване на околната среда** /ОПООС/ е да даде представа за процеса на тези, които се интересуват да започнат ОПООС в тяхното населено място. Обучението ще бъде полезно преди всичко за представителите на общините, които са длъжни според националното законодателство да разработят ОПООС.

Определение

ОПООС е процес, в който участват всички представители на населеното място. Той предоставя форум, на който се събират различни групи от хора, които наричаме "група на заинтересованите страни". Тези хора работят заедно за период над 12-24 месеца и целта е със съдействието на местните власти да се споразумеят за общите приоритети и действия, необходими за справяне с проблемите, свързани с околната среда в тяхното населено място. Макар че същият или малко по-различен процес може да бъде успешно използван на други управленски нива (провинции, области и др.)

Групата на заинтересованите страни включва представители на ключови общински организации и институции, експерти по околната среда, както и хората, които осъществяват целите на проекта по разработване на ОПООС под ръководство стъпка по стъпка.

Етапи на разработване на ОПООС

Разработването на ОПООС започва с описание на съществуващата обстановка, последвано от формулиране и оценка на проблемите с околната среда. Тази изчерпателна оценка на проблемите с околната среда дава здрава основа за поставяне на приоритетите и търсене на съответстващи решения.

Следващ етап е да се определят генералните цели, които трябва да се постигнат в общината в дългосрочен план (формулиране на визия за бъдещето и генералните стратегически цели). Тогава е необходимо да се опише подробно какво наистина ще е нужно, за да се постигнат тези стратегически цели (определяне на специфичните цели и конкретните действия за справяне с приоритетните проблеми). Завършеността на тези етапи се одъщбявява с обширно описание на планираните действия, с всичко събрано в ОПООС документ, който служи като проект за подобрене на околната среда в населеното място и улеснява сътрудничеството между различните организации, които го осъществяват.

Връзка с друга тематика

ОПООС са тясно свързани с други дейности като програми за устойчиво развитие, Местен дневен ред и системите за управление на околната среда. Много от тези програми имат едни и същи методологии, използват подхода на стратегическото планиране и разчитат на широко привличане на заинтересованите страни в процеса. Техните различия произтичат главно от обхвата на спорните проблеми, които те срещат и/или управленската структура на процеса (Напр.: връзката между местните власти, групата на заинтересованите страни и местния координиращ екип).

Целеви групи

Има две ясно различими целеви групи, които могат директно да се възползват от това обучение: представителите на регионалните, областните и местните власти, и представителите на неправителствените организации, заинтересовани да работят тясно със споменатите власти в разработването на ОПООС.

Този модул на обучение не се предвижда да служи като методологичен курс за бъдещи обучаващи. Той е създаден като упътващ материал за общински ръководни кадри, които искат да разработят ОПООС в тяхната община, като съчетаят знанията, получени от обучението, със знанията на местните експерти и като вземат предвид спецификата на своите общини.

Цел на ръководството

Чрез прилагането на методологията на ОПООС ние бихме искали да подпомогнем общинските ръководни кадри, за да преодолеят голям брой (често срещани) препятствия, които што се срещат при управлението на околната среда на местно ниво.

- **Лошо сътрудничество между различните заинтересованите страни**
ОПООС трябва да се ръководят от разнообразна група на заинтересованите страни, за да се насърчат контактите между групите с различни интереси.
- **Недостатъчна подкрепа от обществеността за действия, свързани с околната среда**
ОПООС се базират на общите усилия за обучение на обществеността и цели да се осигури привличането ѝ в най-сериозните проблеми и решения. Има по-голяма вероятност една добре информирана и ангажирана общественост да участва в осъществяването на предприетите действия.
- **Отсъствие на цялостен подход за управление на околната среда**
Управлението на околната среда често се прави заради самата околна среда в много общини. ОПООС предлага инструменти за подробен анализ на управлението на проблемите с околната среда и предлага решения за справяне с тях. Като те са събрани в един документ, който дава рамка за цялостното управление на околната среда.
- **Недостатъчно ресурси за разрешаване на проблемите**
ОПООС включват оценка на проблемите по околната среда и разработването на план за действие, който определя начини за справяне с най-належащите проблеми с околната среда и при възможност дава най-голяма възвръщаемост на инвестицията.
- **Липса на съответствие с националното законодателство**
ОПООС дават схема за подпомагане на общините да съчетаят изискванията на националните и европейските закони и наредби за околната среда. В някои страни където ОПООС се изискват по закон, самото развиване на ОПООС допринася за постигането на съответствие с националното законодателство.

Неспособност да се използват съществуващите възможности за финансиране

ОПООС може да се използва като инструмент за системно осъществяване на големи инвестиции, без да се създава организационно и финансово затруднение за общината.

Същност на обучението

Обучението ще изгради у участниците необходимите умения и знания за разработването на един ОПООС в техния регион, област или община.

Като цяло семинарните занимания ще развият уменията на участниците и способността им да мислят систематично и стратегически. По специално участниците ще бъдат обучавани за това как да организират процеса на разработване на ОПООС с широко участие на обществеността. Самият процес се фокусира към установяването на група на заинтересованите страни и координирането на развитието на процеса на ОПООС.

Те ще се научат да прилагат SWOT анализа, дървото на проблема, дървото на целите и анализ на критериите за подбор на приоритети.

И накрая те ще се научат да управляват процеса на стратегическото планиране при затруднени условия (липса на данни, много малко ресурси в наличност и т. н.)

Съдържание

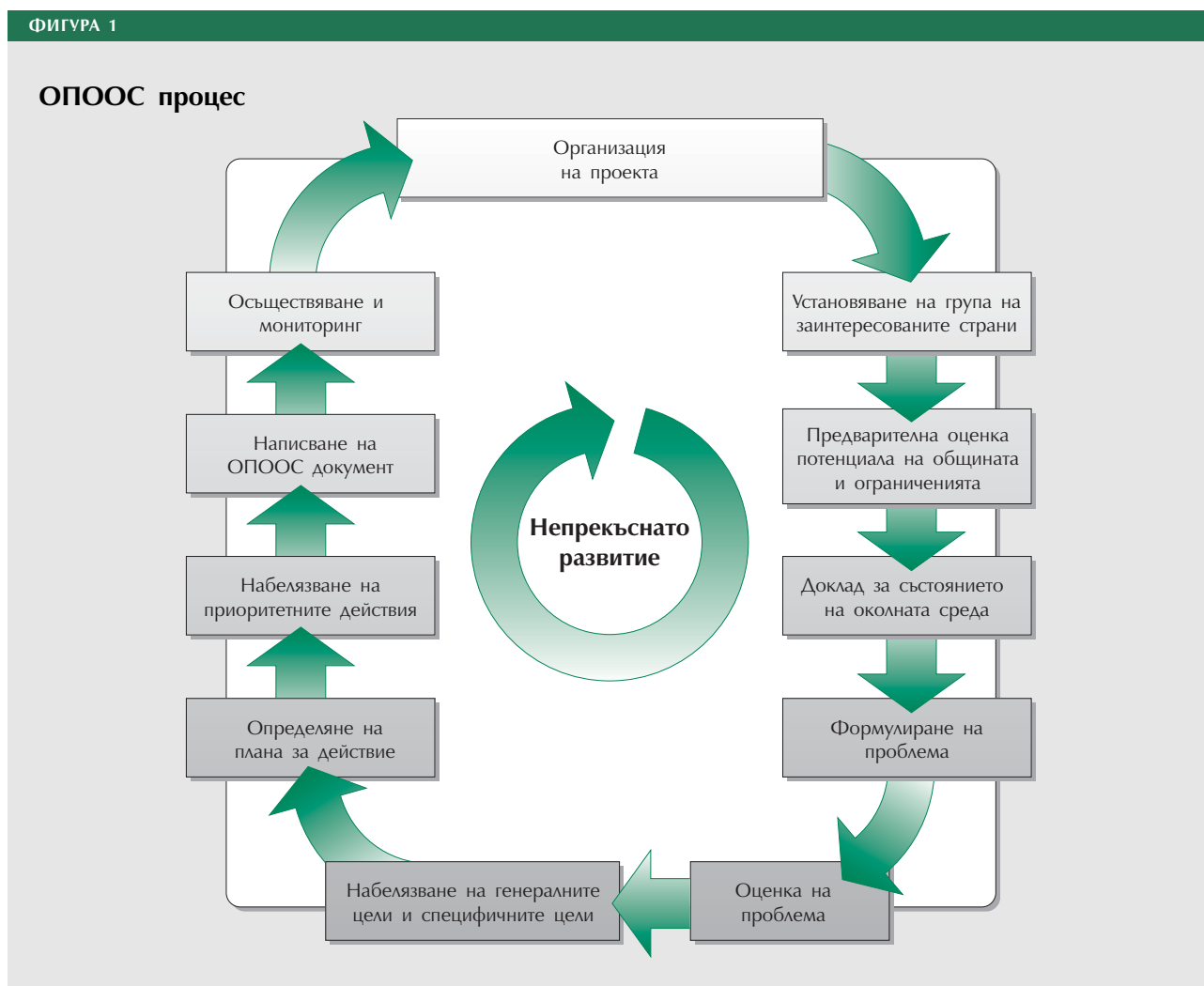
Обучението представя основните принципи на стратегическото планиране, които заедно служат за основа на методологията по разработването на ОПООС, и практическите методи за това как да се приложат към планирането на околната среда с участието на обществеността.

Осъществяване на обучението

Основата на обучението показва диаграмата на процеса по разработване на ОПООС (фиг. 1), която представя етапите на разработване на ОПООС в реда, в който те ще бъдат обсъдени по време на обучението. Участниците също ще получат казус (вж. приложение 1) за хипотетичен град, който ще служи като основа за обяснение на всеки етап от процеса по разработване на ОПООС. Всеки етап от процеса ще бъде подробно обяснен в отделна сесия и снабден материал. След по-кратките и прости сесии ще има дискусии, а след по-сложните сесии ще следват упражнения от комплекта с разработени материали.

Дневен ред

Даденият дневен ред е предвиден за обучение, което трае около два и половина дни, но то може да бъде разпределено и по много други различни начини. Описание на всяка една от сесиите следва след дневния ред.

Сесия 1 — Организация на проекта

Разработването на програма за защита на околната среда с методологията на ОПООС отнема около една до две години. Това е процес, в който групата на заинтересованите страни преминава през цялостното разработване на ОПООС, организиран за 10-12 едnodневни семинари(workshops). За да сте сигурни, че процесът се гради от усилията на групата на заинтересованите страни, осъществява се пълноценно и извършва по планираното време, е необходимо да се определи рамка за координиране на проекта. В зависимост от населението в общината, обхвата на проекта и местните условия, може да бъде сформиран формален координиращ екип, състоящ се от един или двама души. Координираща роля на проекта може да бъде осъществена от член от групата на заинтересованите страни, външен консултант, представител на местната власт или комбинация от всички тях. Загълженията на координиращия екип включват:

ОПООС и обществеността

Участието на обществеността е елемент с критично значение при разработването на ОПООС. Обществеността не само трябва да бъде информирана за проекта, но и приобщена към различните мероприятия, свързани с проекта (напр.: екологични състезания, пикници, международни и национални кампании и т. н.) Това ще ограничи възможността за отчуждение на групата на заинтересованите страни от обществото и ще предпази да не загубят усета си за обществени ценности и убеждения. Като в същото време това ще помогне да се повиши екологичното съзнание на обществеността.

- периодично писане на доклади за развитието на проекта и представянето им на групата на заинтересованите страни
- управление на ОПООС офис (т. е. обслужване на телефон и отговаряне на запитвания, управление на бюджета на проекта, допълнително наемане на експерти)
- установяване на информационна система и публичност на ОПООС (т. е. уебстраница, прессъобщения, срещи с обществеността, анкети, публични мероприятия - вж. фигура 2)
- проверка на и водене на бележки относно документацията
- организиране на срещи на групата на заинтересованите страни (вж. обяснението по-долу).

Дискусия

След презентацията е добре да се проведе 15 минутна дискусия за това как участниците виждат организацията на проекта в тяхното населено място/провинция. Особено внимание трябва да се обърне на: структурата на координиращия екип; установяване на система за сътрудничество сред координиращия екип, местните власти и групата на заинтересованите страни; и начините да се стигне до обществеността и да стане проектът публично достояние.

Сесия 2 — Определяне на групата на заинтересованите страни

Колкото по-точно групата на заинтересованите страни съдържа в себе си и представлява групите от хората с различни интереси на населеното място, толкова по-големи са шансовете за успех на проекта. Направете справка с фигура 4 за повече указания как да се поканят определени хора, за да работят в групата на заинтересованите страни.

От основно значение е информацията за набиране на хора в групата на заинтересованите страни да се разпространи широко, за да има възможност всеки от населеното място да се включи в работата на групата на заинтересованите страни или поне да участва в първата среща в началото. Това може да се осъществи например чрез съобщения в местните медии или плакати, поставени на обществени места. Освен това си струва в началото да се изпратят лични покани за първата среща на определени хора и институции.

Хората, желаещи да работят в разработване на ОПООС, ще се срещнат на първата среща в началото, по време на която ще бъде представен проектът и ще се определи групата на заинтересованите страни. След първата среща веднага може да се проведе първият семинар за групата на заинтересованите страни. Семинарът може да премине в изготвянето на предварителна оценка на потенциала на общината и ограниченията. (вж. Сесия 3). Освен това и други теми могат да бъдат обсъдени вместо посочената или заедно с нея на този семинар (напр. вж. Правилник на групата на заинтересованите страни, работен план).

За да се направи първата среща в началото по-интересна и привлекателна за по-голяма аудитория, си струва да се обмисли организирането на свързано с това обществено мероприятие, дори и с не толкова големи размери (напр.: фестивал на органичните храни, конкурс за лого на програмата или представление на училищен театър на екологична тема).

Дискусия

След презентацията трябва да се проведе 15-минутна дискусия, фокусираща вниманието предимно върху:

- състава на групата на заинтересованите страни;
- разпространение на информацията за първата среща в началото и поканването на избрани представители за групата на заинтересованите страни; и
- програмата на първата среща в началото, включително поканените гости/лектори и организирането на мероприятиято.

Сесия 3 — Предварителна оценка на общината и ограниченията

Един метод за оценка на общината и ограниченията е **анализът на силните и слабите страни, възможностите и заплахите /SWOT/**.

Семинарът за анализа /SWOT/ може да бъде добро начало за групата на заинтересованите страни преди по-трудните етапи на процеса по разработване на ОПООС. Също помага групата на заинтересованите страни да се самоопредели като част от обществото и да се интегрират като група от индивиди. Резултатът от този семинар дава добра основа за *доклада за състоянието на околната среда* (вж. Сесия 4).

Силните и слабите страни се считат за “вътрешни” за общината, докато *възможностите и заплахите* се считат за “външни”. Важно е да се оценят заедно както вътрешните силни и слаби страни

Организиране на среща на групата на заинтересованите страни

Програмата за всички срещи на групата на заинтересованите страни трябва да бъде съгласувана в началото на проекта и да бъде спазвана възможно най-точно. Индивидуални покани на всички членове от групата на заинтересованите страни да се изпращат преди всяка среща. Срещите трябва да имат конкретни цели и не трябва да карат участниците да се чувстват така, че ли си губят времето. Членовете на групата на заинтересованите страни трябва също да имат възможност да отпочинат, след като са работили доброволно по време на срещите. И с елпед на това е препоръчително да се организират местни мероприятия след някои от срещите.

ФИГУРА 3

Групи по интереси, които трябва да се имат предвид, когато се формира групата на заинтересованите страни

- Местните държавни власти (общински съветници, официални лица, членове на общинския съвет) и правителствена администрация (напр.: специализирани организации като агенция или инспекторат за защита на околната среда);
- Неправителствени организации (напр.: организации на национално, регионално и местно ниво, академични асоциации, младежки организации, обществени клубове)
- училища, колежи и други образователни институции;
- болници и други здравни заведения, включително и ветеринарните служби;
- местните бизнескръгове (напр.: промишлени предприятия, занаятчий, сферата на услугите, търговски камари, бизнесклубове, фермери)

на общината, така и външните сили, които въздействат. Например високото екологично съзнание на населението може да се счита за вътрешна силна страна, докато заеми или финансови помощи за околната среда от институции, финансиращи околната среда, е външна възможност. От друга страна ниското екологично съзнание на населението може да се смята за вътрешна слаба страна, и липсата на национална финансова подкрепа за общински програми може да се счита за външна заплаха. Един обикновен /SWOT/ анализ, основаващ се на разработената ОПООС в Белоградчик и дадена на фигура 4.

Анализът /SWOT/ трябва да обхваща поне някои от тези сфери:

- местните природни условия (местния терен, биологично разнообразие, природни ресурси, туризъм, качества на земята и т. н.)
- човешки потенциал (наличие на квалифицирана или евтина работни ръка, индивидуално предприемачество сред населението, доколко населението се включва в общинските проблемите, развитието на социални и културни връзки и т. н.)
- техническа инфраструктура (състоянието на пътищата, събиране на отпадните води и съоръжения за пречистване, водоснабдяване, достъп до природен газ и т. н.) и
- икономически потенциал (развитие на специални промишлени браншове, фермерство, търговия, бъдещи тенденции за развитие, наличие на инвеститори, икономическо равнище на населението и т.н.)

ФИГУРА 4

/SWOT/анализ на Белоградчик

Вътрешни фактори

СИЛНИ СТРАНИ

- Уникални природни забележителности с национално и международно значение
- Незамърсена и ненарушена околната среда и висока степен на залесеност с гори
- Желание на общинските управници да рекламират местния природен туризъм
- Липса на промишленост, която сериозно да замърсява общината
- Присъствие на природонаучен музей с квалифициран персонал.

СЛАБИ СТРАНИ

- Ниско финансиране на общината
- Изтичане на тръба с отпадни води в границите на града
- Недостатъчно източници на питейна вода
- Гледат се животни на неподходящи места
- Остаряла система за събиране и изхвърляне на отпадъците
- Съществуващото сметище не отговаря на законовите изисквания

Външни фактори

ВЪЗМОЖНОСТИ

- Благоприятна национална политика за развитието на туризма
- Общината е част от северозападния регион на планиране, който е цел на специална икономическа програма за подпомагане
- Влязъл в сила Закон за лечебните растения
- Определен приоритет за чуждите донори на трансграничните проекти в държавата

ЗАПЛАХИ

- Продължаваща зависимост от Правителството
- Продължаваща маргинализация на ромското малцинство
- Прехвърляне на фокуса на интереса на донорите към големите общини в страната

Сесия 4 — Доклад за състоянието на околната среда

Оценката за потенциала и ограниченията на общината, направена в предишната сесия, дава добра начална позиция за преценка на околната среда във вашата община. Резултатите на тази преценка впоследствие се събират в **доклад за състоянието на околната среда**. Когато се анализира състоянието на околната среда, е важно да се имат предвид не само въпросите, свързани с природата, но също и с качеството на живот на местното население, както и със ставащите социални и икономически процеси в общината.

Докладът за състоянието на околната среда трябва да включва:

- отклонение на границите на планирания район в ОПООС
- описание на природните и човешки особености, включително и чувствителните области;
- оценка на обществените удобства заедно с инфраструктурния капацитет и ефективност (напр.: обработка на отпадните води)
- връзки между социалните, икономическите и екологичните проблеми, и
- анализ на законовите задължения.

Един добър анализ на текущото състояние на общината може да помогне да се определят екологичните проблеми и да подсказва начини за полезното им разрешаване

Дискусия

След презентацията трябва да се проведе 15 минутна дискусия, фокусираща вниманието към обхвата и съдържанието на доклада за състоянието на околната среда и практическите ангажменти за събиране и завършване на доклада (кой трябва да направи чернова на доклада и на какво ще се основава той).

Сесия 5 - Формулиране на проблема

По време на последващия семинар групата на заинтересованите страни трябва да проучи внимателно доклада за състоянието на околната среда, познанията на групата относно общината и резултатите от проучването на населението и да определи проблемите на околната среда.

Важно е да се анализират въпроси като:

- качеството на околната среда на местността и нейните съставни части (напр.: въздух, почви, подпочвени и надземни води, нивото на шум и т. н.);
- източниците на замърсяване и тяхното влияние върху околната среда (промишлени заводи, заводи за добив на суровини, общински заводи за преработка на отпадни води, както и сметища за твърди отпадъци и незаконни сметища);
- достъп на населението до природни източници с подходящо качество (напр.: питейна вода, възможностите за почивка и санаториално лечение).
- рационалното използване и управление на местните природни ресурси, включително начините на използване на земята, унищожаване на ценни природни обекти или липса на природни ресурси; и
- състояние на здравето на местното население (напр.: детска смъртност, професионални заболявания, продължителност на живота на населението).

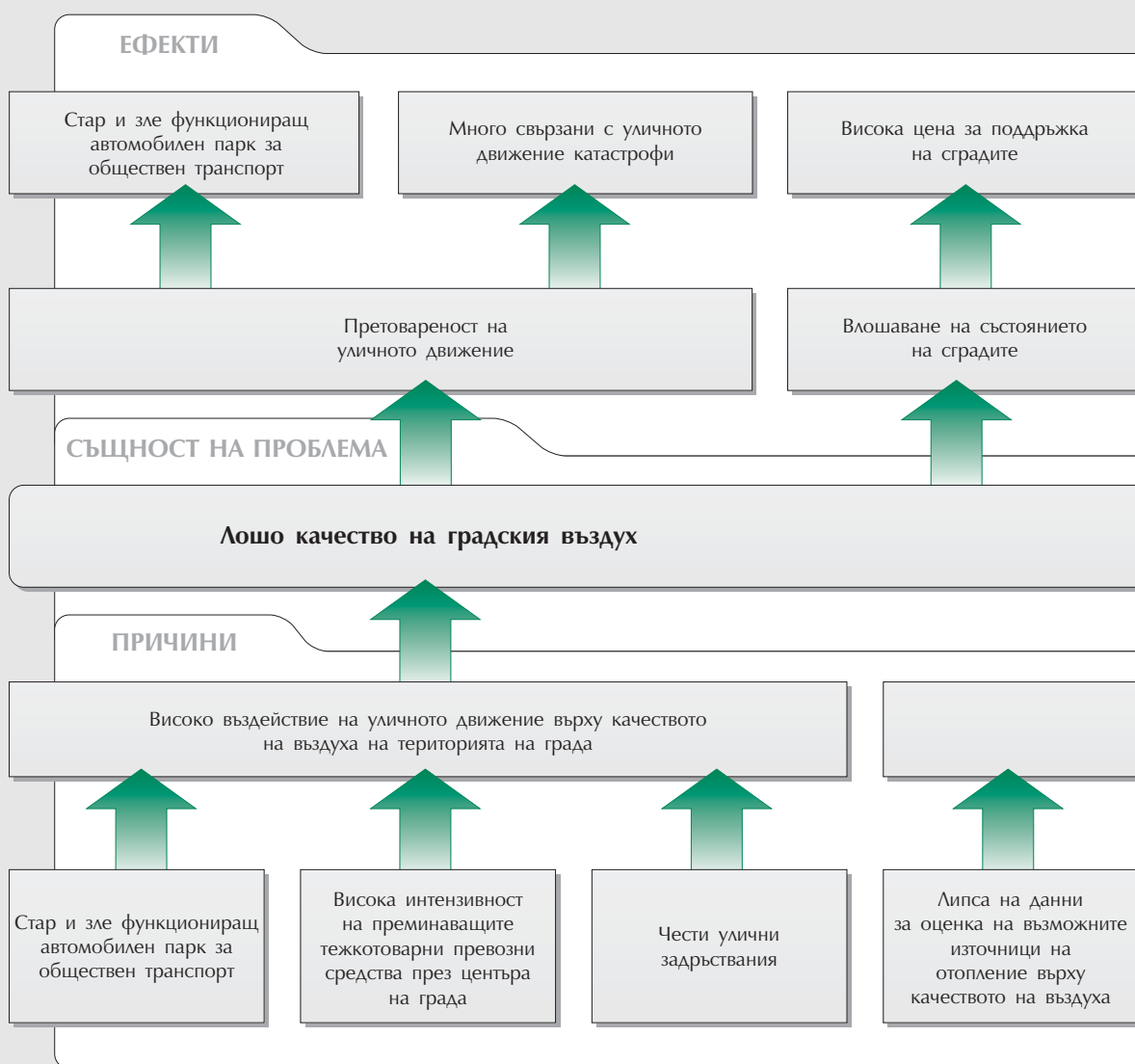
SWOT/анализ

- Силни страни
- Слаби страни,
- Възможности
- Заплахи

Списъкът от проблеми на околната среда не трябва да съдържа само тревожни въпроси, които съществуват в настоящето, но също и възможните бъдещи проблеми. Например общинските източници на питейна вода, която не е замърсена сега, могат да се окажат замърсени в бъдеще поради инцидент при разлив на замърсители от бензиностанция или от функциониращо наблизо сметище. Подобни потенциални неприятности трябва да бъдат включени в списъка от екологични проблеми. За да се подпомогне определянето на потенциалните рискове, си задайте въпроси като: “Какво ще стане ако...” или “Ако замърсители потекат от сметището, какво влияние би могло да окаже това на здравето на хората и/или на околната среда?”

ФИГУРА 5

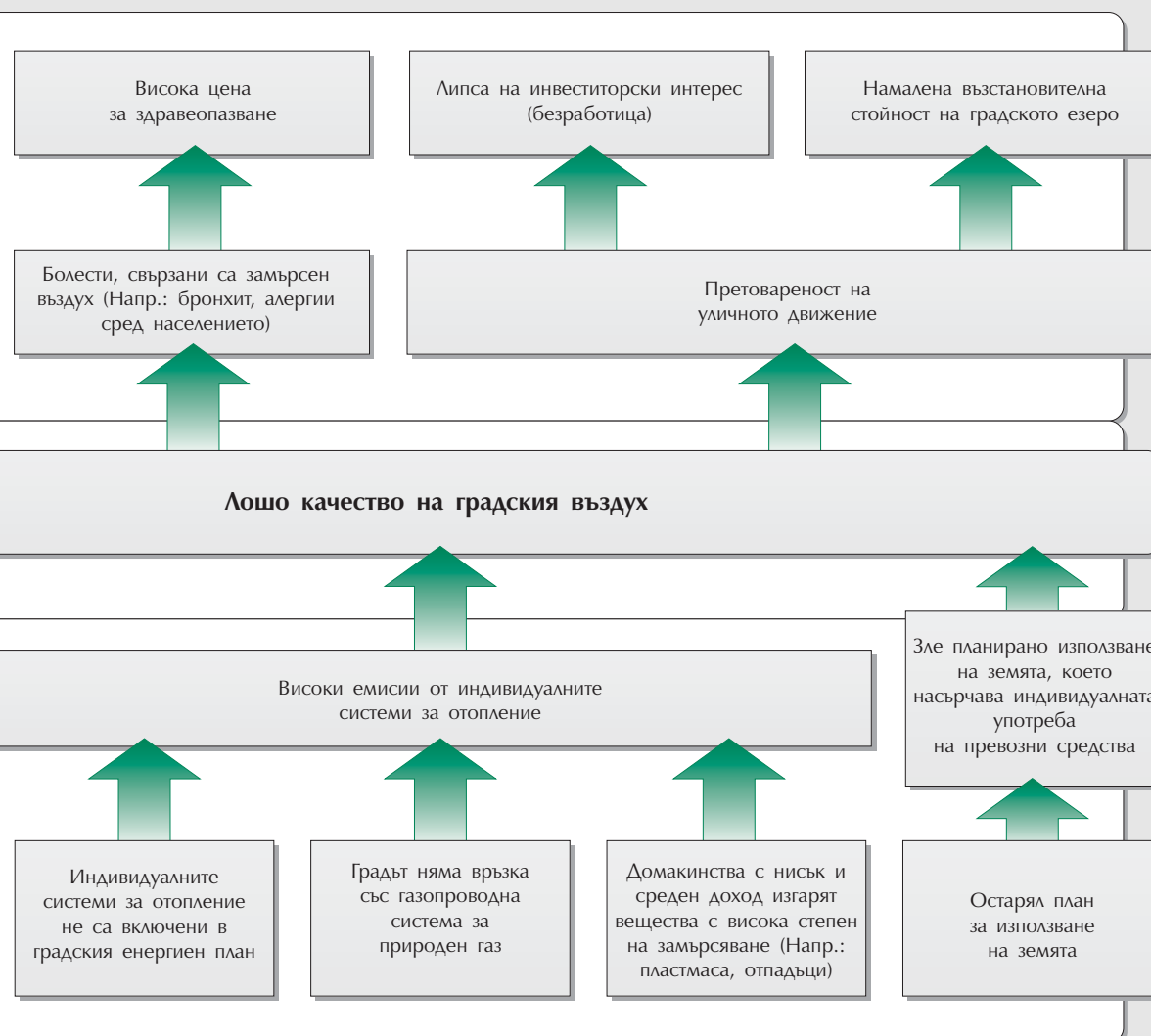
Анализ на дървото на проблема

Сесия 5 — Оценка на проблема

Има разнообразни методи за оценка на проблемите на околната среда. Общините, в зависимост от техните размери, местни обстоятелства или просто местни предпочитания, могат да изберат някои от тях. Един от методите, **сравнителния метод за оценка на риска**, често е използван в по-големите общини или региони, които имат сериозни и взаимосвързани вътрешни проблеми с околната среда. Друг метод, **анализ на гървото на проблема**, може да се приложи при по-прости случаи или за малки и средно големи общини. Вторият метод е избран за обучението в това ръководство.

Анализът на гървото на проблема включва формулирането на главните проблеми и установяването на причинно-следствената връзка между тези проблеми. Основната цел на този анализ е да се опита и да

Генералните стратегически цели трябва да:

- определят желаното положително състояние и ръководят екипа за разработване на ОПООС в неговите усилия
- дават указания да разработването на подробни стратегии по осъществяването на всяка специфична цел
- отразяват очакванията на групата на заинтересованите страни и местното население
- се насочват към проблемните сфери, определени в предишните етапи на ОПООС, но и да прескочите границата на простото ?

установи “коренните причини” и впоследствие те да се адресират към разработката на проекта, а не само симптомите на проблема или проблемите.

Медицинска аналогия може да се използва, за да обясни философията и същността на този метод. Ако имате хронична болка на ставата и вземате болкоуспокояващо лекарство, за да се лекувате, то вие лекувате симптома, а не причината на проблема. Болкоуспокояващо лекарство просто прикрива признака (болката), от това, което може да се окаже сериозен, лежащ в основата здравен проблем, който, оставен нелекуван, може да се влоши. Когато изтече действието на болкоуспокояващото лекарство, проблемът се връща. Освен това вашето тяло постепенно ще развие устойчивост към болкоуспокояващото лекарство. С течение на времето ще се изискват по-големи дози от болкоуспокояващо лекарство, за да лекувате същата болка. Проекти, които боравят само със симптомите на проблемите, а не с лежащите в основата причини, в такъв случай не могат да донесат устойчиви ползи дългосрочно.

Всестранен и ясен анализ на гървото на проблема дава здрава основа за разработване на сбор от уместни и фокусиращи цели на проекта през следващите етапи на разработването на ОПООС. Пример за гърво на проблема е показан на фигура 5.

Трябва да се знае, че анализ на гървото на проблема не е научен метод. Той се основава на постигането на консенсус и трябва да се запомни, че хората могат колективно да грешат. Препоръчително е да сверява гървото на проблема с други източници на информация относно проблемите на околната среда.

Сесия 7 — Поставяне на основна стратегическа цел и конкретни стратегически цели.

Тази сесия може да започне с упражнение, за да се създаде визия за общината. Може да се организира брейнсторминг, по време на който групата на заинтересованите страни да изработи обща визия за евоията община през следващите 20-30 години. Тази визия не се налага да е или не трябва да бъде ограничена само върху въпроси свързани с защита на околната среда. Напротивжеланият образ за бъдещето трябва да бъде възможно най-всестранен и трябва да съдържа показатели на нови възможности и заплахи, които могат да произтичат в резултат на неговото реализиране.

Описанието на желаната визия в бъдещето, както е представена в ОПООС документа, може да отнеме 1-2 страници. Обаче в резюме тя може да се съкрати и да бъде само едно изречение или мото, както бе представена в една от ОПООС в Полша: “Староград Гдански - град, благоприятен за хората и околната среда.”

Тази визия ще даде насока за определянето на генералните стратегически цели, чието осъществяване е необходимо за превръщането на визията в реалност. Указанията за съставянето на генералните стратегически цели можете да видите в полето от страни.

Примери за генерални стратегически цели могат да бъдат: “увеличаване на екологичното съзнание сред населението на общината” - или нещо по-измеримо като - “намаляване на замърсяването на атмосферата до границите на националното равнище”.

Следващата стъпка след определянето на генералните стратегически цели е посветена на разработването на специфичните стратегически цели, които отбелязват нов етап в измерването на прогреса в постигането на желаната визия.

Специфичните стратегически цели трябва:

- да са фокусирани по-скоро върху начините за постигане на генералните стратегически цели, отколкото да отразяват очакванията на групата на заинтересованите страни;
- да бъдат формулирани по начин, който свежда до възможно най-ниска степен каквато и да било възможност за несигурност в осъществяването на ОПООС; и
- да дават гаранции, че тяхното изпълнение ще елиминира или поне минимизира проблемните области, определени в по-ранните етапи.

В много методически материали *специфичните стратегически цели* се описват чрез акронимното съкращение СИПН (специфични, измерими, постижими, навременни) /SMART - Specific, Measurable, Achievable, Timed/. Това описание може да се използва, за да се проверява дали специфичните стратегически цели на ОПООС отговарят на основните методологически изисквания. Важно е и генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели да са ясно изразени и да не оставят съмнение за начина на тълкуване.

Примери за *специфични стратегически цели* са: “За всичките отпадни води да се изгради канализация до 2010г.”, или “пет процентно намаление на потреблението на вода до 2005г.” Както е видно от примерите, специфичните стратегически цели трябва да бъдат поставени за 5-10 години напред в зависимост от времевата рамка на ОПООС. Веднъж постигнати, специфичните стратегически цели трябва да се отстранят от програмата за действие или значително да се променят.

Например един добър метод, който може да се използва за поставяне на генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели, е **анализът на дървото на целите** (вж. фигура 6). В своята същност той е продължение на анализа на дървото на проблема, като се следва презумпцията, че когато намерим коренните причини на проблемите и се опитаме да се справим с тях, ние ще разрешим и самите проблеми. Следователно, ние започваме, като предефинираме проблемите, причините и следствията в положителни твърдения и по този начин изграждаме позитивно дърво, което е огледален образ на дървото на проблема. Добре разработена диаграма на дървото на целите ни дава добро начало за формулиране на специфичния план за действие. Трябва да се отбележи, че ако целим поподробна ОПООС, не трябва да ограничаваме програмата само с въпроси, анализирани по време на анализите на дървото на проблема и целите.

Сесия 8 — Определяне на план за действие

Като се следват неотклонно генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели, групата на заинтересованите страни сега трябва да развие план за действие. Този етап по принцип се концентрира върху определяне на дейностите, които са необходими за постигане на генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели. Указанието в полето встрани показва видовете дейности, които спомагат за разработването на ОПООС.

Всяка от тези дейности трябва след това да се опише подробно в ОПООС документа. Описанието трябва да съдържа най-малко следните елементи:

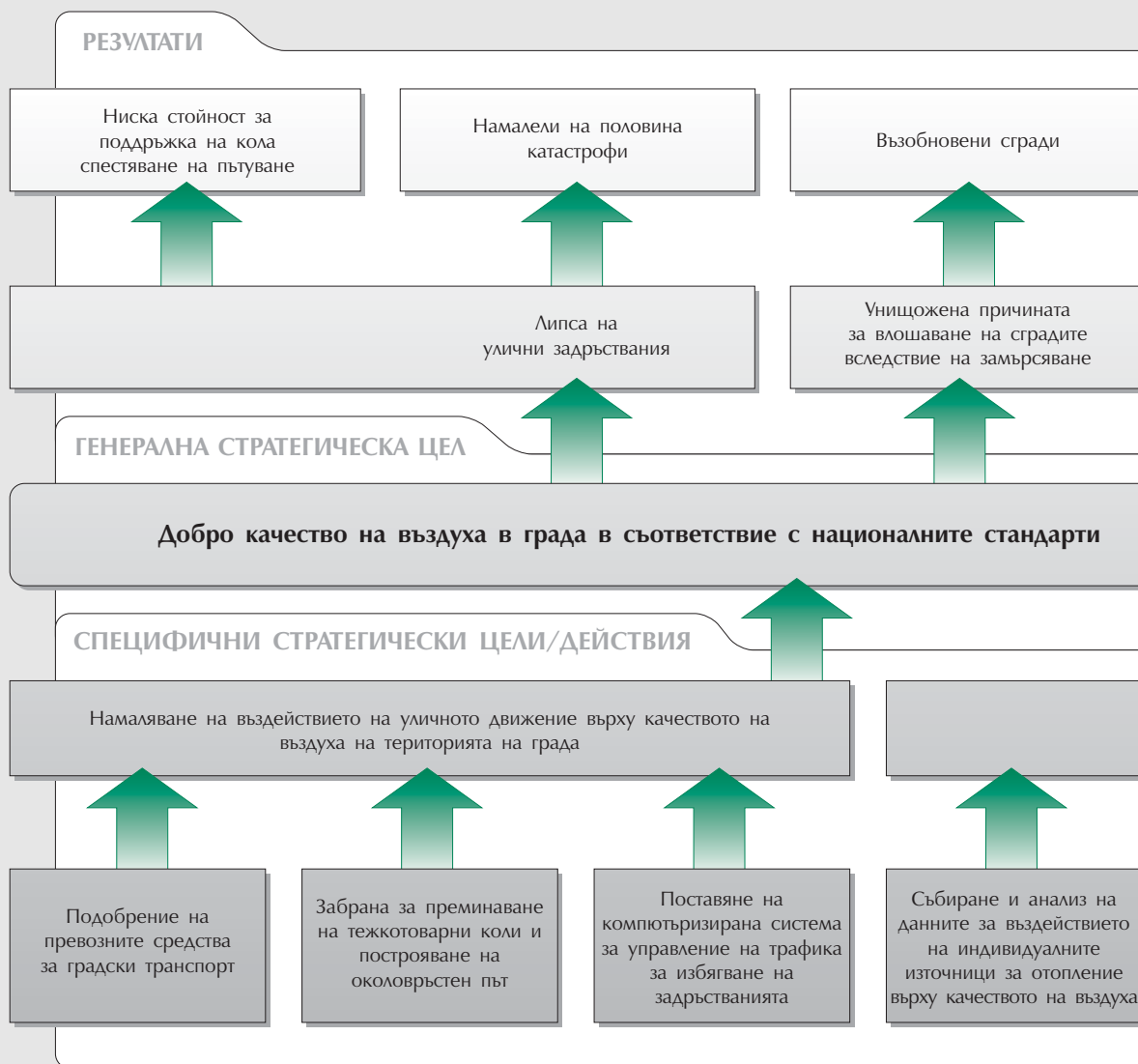
- връзка с генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели, към които тези действия са отправени;
- признаци, които ще покажат дали специфичните стратегически цели и най-накрая генералните стратегически цели са постигнати;
- осъществяване на стъпките, които трябва да се предприемат, за да се изпълнят дейностите;
- организациите/хората, които отговарят за извършването на всяка стъпка по осъществяването;
- разходите за всяка една стъпка;
- предполагаемите крайни срокове;
- възможни източници за финансиране.

Препоръчителни дейности за разработване на ОПООС:

- технологични дейности за защита от замърсяване (напр.: инсталиране на биологична апаратура за обработка на отпадните води във вече съществуващия пречиствателен завод, разширяване на канализационната система);
- образователни и информационни дейности (напр.: организиране на кампании за активизиране на общественото съзнание, откриване на информационен център, издаване на зелен наръчник за потребителя);
- икономически дейности (напр.: установяване на безплатна система за потреблението на вода на домакинства с водомери, по-ниски данъци смет при разделно сметоизхвърляне);
- законодателни дейности (напр.: приемане на правилник за използване на земята, за да се защитят земеделските земи и да се популяризира икономическото използване на площи, които изискват почистване и рекултивирание);
- организационни дейности (напр. установяване на отдел по околната среда в местната власт, наемане на допълнителен персонал по околната среда)
- дейности по прилагането на изискванията (напр. глоби за неспазване на изискванията, затваряне на предприятия)

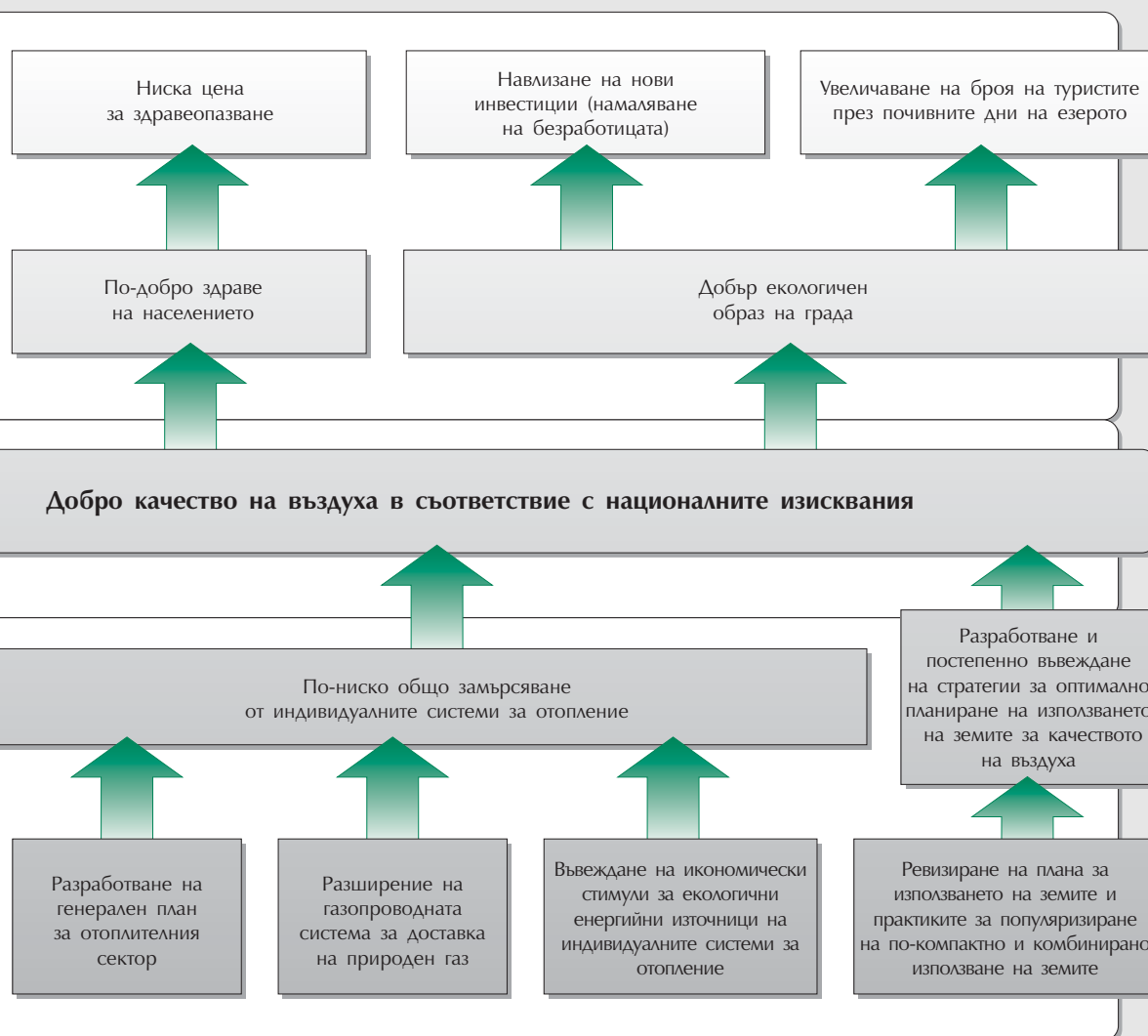
ФИГУРА 6

Анализ на дървото на целите

При поставянето на генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели има определени правила, които трябва да бъдат спазвани, когато се определят дейностите и стъпките по осъществяването им. Трябва да се знае, че понякога група дейности трябва да се извършат за постигането на определена специфична стратегическа цел. Това означава, че дейностите трябва да бъдат дефинирани по такъв начин, че след като те бъдат извършени, да се постигне точната специфична стратегическа цел. И съответно, когато се планира осъществяването на стъпките за всяка една от дейностите, винаги трябва да се има предвид дали изпълнението им ще осигури необходимите условия за постигането на тази дейност.

Определянето и описанието на дейностите е едно от най-трудните предизвикателства, които среща групата на заинтересованите страни. По време на този етап от процеса много често е

необходимо да се вземе експертен съвет, тъй като групата на заинтересованите страни може да не разполага с достатъчните знания, за да определи най-ефективните действия, които да се предприемат. Този етап от разработването на ОПООС също изисква особено активно сътрудничество на групата на заинтересованите страни с различните местни власти, а също и с други групи, които по-късно ще отговарят за осъществяването на дейностите. В някои случаи може да е от полза за местните власти да установят сътрудничество с други общности, които боравят или са боравили със сходни проблеми. Фигура 8 дава пример за разработването на ОПООС план за действие за изграждане на водна инфраструктура в съответствие с изискванията на Европейския съюз.

ФИГУРА 7

Матрица Таблица на приоритетите на ОПООС

КРИТЕРИИ НА ПРИОРИТЕТИТЕ

ПРИОРИТЕТИ

	Висок (3 точки)	Среден (2 точки)	Нисък (1 точки)
Стойност (в USD)	до 10,000	10,000 – 1,000,000	над 1,000,000
Времетраене (в години)	до 1	2г. – 3г	над 3
Важност на проблема (1 е най-високо)	1 – 4	5 – 7	8 – 9
Привличане на обществеността (брой на хората)	повече от 10,000	2,000 – 10,000	по-малко от 2,000
Видим ефект (% от жителите)	повече от 70%	10 – 70%	по-малко от 10%

Базиращи се на общия брой точки, предложените дейности могат да се групират както следва:

Група I 13 – 15 точки

Група II 10 – 12 точки

Група III 5 – 9 точки

Сесия 9 - Поставяне на приоритети на плана за действие

Като се има предвид, че ОПООС е един подробен и обширен документ, той се препоръчва за предложен план за действие. За да стане това, първо е необходимо да се установи набор от критерии, според които да се погребат приоритетите.

Като цяло критериите не трябва да отразяват само системата от ценности и тревоги на местното население, представени от групата на заинтересованите страни, но също така и техническата, законова и икономическа възможност за осъществяването на специфичните дейности. Разработването на набор от критерии е много важно за определянето на последователността при осъществяването на отделните дейности.

ФИГУРА 8

Примерен план за действие за ОПООС

Генерална стратегическа цел	Специфична стратегическа цел	Признак	Дейност	Стъпка
1. Водна инфраструктура в съответствие с изискванията на законодателството на Европейския съюз	1.1 Разширение на колекторните системи на водоснабдяването и отпадните води	100% от населението е свързано (без случаи, за които е неоправдано)	1.1.1 Разширение на колекторните системи за отпадни води	А. Подготовка на техническа документация
				Б. Направете икономически и финансов анализ.
				С. Постепенно изграждане на система за събиране на отпадни води

Имайте предвид следните критерии:

- заплахите за здравето на хората, качеството на живот и околната среда (включващи мненията, изразени в анкетирането на общественото мнение);
- съответствие с националните, регионалните и местните приоритети, стандарти и изисквания;
- разходи по осъществяването и функционирането;
- ефективност на разходите;
- време за осъществяването;

Сесия 10 - Написване на ОПООС документ

Има много начини за структуриране на ОПООС документа. Един възможен вариант е предложен в кутийката Sidebar. Всъщност един ОПООС документ ще отразява индивидуалните особености на проекта.

ОПООС документът трябва да бъде стегнат и по същество. Някои от материалите, подготвени по време на работата на групата на заинтересованите страни, следователно не трябва да бъдат включени в програмата. Добре е да се изготви окончателен доклад за проекта паралелно с изготвянето на ОПООС документа, който доклад ще включва всичките най-важни документи и материали. Той ще служи като справка за всички, които се интересуват, ще осигури прозрачността на процеса на разработване на ОПООС, ще придат по-голяма тежест на работата на групата на заинтересованите страни.

Дискусия

След презентацията е добре да се проведе 15 минутна дискусия, обхващаща съдържанието на ОПООС документа и на практическите аспекти при написването на черновата на документа (т. е. кой какво ще направи, с кого ще се консултираме и т. н.)

Кратко описание на ОПООС

- Писмо от кмета или Общинския съвет
- Резюме
- Въведение (кратко обяснение какво е ОПООС и как се разработва)
- Оценка на екологичните проблеми
- План за действие (може да бъде в табличен вид за всяка от стратегическите цели)
- Приложения (могат да бъдат доклади за състоянието на околната среда, карти, таблици, рисунки, допълнителни анализи и др.)

Отговорна страна	Срок	Стойност	Източник на финансиране
Общинският съвет съвместно с ВиК	2004	EUR 2,000	■ Общински бюджет
Общинският съвет съвместно с ВиК	2004	EUR 3,000	■ Общински бюджет
ВиК	2010	Според финансовия план	■ Общински бюджет ■ Регионален екологичен фонд

Повече информация относно планирането и прилагането на ОПООС в Централна и Източна Европа можете да намерите на английски език в интернет страницата на РЕЦ <www.rec.org/REC/Programs/LocalInitiatives/LEAP/> .

Страницата съдържа основна информация за ОПООС, препраща към националните изисквания на отделните страни в Централна и Източна Европа и предлага подобрени ОПООС демонстрационни проекта под формата на резюмета или пълни версии на ОПООС. Страницата предлага още списък с референтни материали (включително обучителни материали) и връзки към интернет страници, институции и други агенции, които се занимават с изготвяне на ОПООС програми.

Сесия 11 — Осъществяване и мониторинг

Окончателния вариант на ОПООС документа трябва да се обсъди и приеме на пленарно заседание на групата на заинтересованите страни и след това да се подаде за изпълнение на местните власти. Препоръчва се самото връчване на ОПООС да се извърши тържествено и да има възможно най-голямо съответно обществено достояние. Това може да стане например на специална сесия на общинския съвет, предшествана от пресконференция, дадена от управляващите проекта с присъствието на местни и регионални представители на властта.

Местните общински власти очевидно нямат задължението да се съобразяват с препоръките на групата на заинтересованите страни. Въпреки това един добре разработен и добре воден проект, в който групата на заинтересованите страни е работила последователно заедно с представителите на местните власти, по правило в крайна сметка завършва с приемането на крайния ОПООС документ на общинската сесия. За тях той става ценен документ, отразяващ чувствата на местната общественост към важността на специфичните проблеми и желаното им разрешаване.

Последната задача в дългосрочен аспект за групата на заинтересованите страни е мониторингът по осъществяването на ОПООС, да го осъвременява съобразно условията и да ги добавя към него. След като се избере специфичната стратегия за защита и подобряване на околната среда, изпълнението на плана

за действие трябва системно да се оценява, за да се гарантира, че промяната на състоянието на околната среда съответства на поставените цели. Постоянен мониторинг на програмата е също фактор, за да се види, дали хората, които са отговорни за изпълнението на определените задачи, чи извършват системно и ефективно.

Пропускането на подобни механизми на инспектиране при конструирането и приемането на ОПООС може да доведе до ситуация, в която свършено прилични плановете са били оставени да събират прах, забравени на рафта, както се става в много от случаите. Съгласуваните дейности могат бързо да бъдат забравени, ако задачата за системен мониторинг на програмата не е неразделна част от схемата за изпълнение. Ефективното изпълнение изисква постоянно сверяване.

Дискусия

След презентацията е препоръчително да се проведе 15 минутна дискусия по организирането на следващите стъпки (т. е. бъдещата роля на групата на заинтересованите страни, организацията по осъществяването на ОПООС).

Сесия 12 — Обучението в резюме

Тази сесия се организира във формата на открита дискусия, за да се резюмира и направи заключение на обучението. Някои препоръчителни теми:

- приложимостта на процеса за населеното място на участниците;
- доколко участниците са заинтересовани да осъществят ОПООС;
- ОПООС на фона на другите стратегически подходи (предимства и недостатъци); и
- индивидуална оценка на обучението.

ФИГУРА 10

Премежен казус — ОПООС-селище

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

ОПООС-селището (население 50 000) е разположено на важен международен път, свързващ изток-запад. Железопътната линия, която преминава, също служи за международен транспорт.

Градът е разположен в долината на река, която минава през хълмиста местност (съдържаща предимно глина, пясък и чакъл).

Поради залежите от метална руда в региона, разработването на металургична фабрика за руда е започнало преди сто години. В настоящето останалите залежи са недостатъчни за развитието им в широк индустриален мащаб. Въпреки това има все още няколко традиционни металургични работилници и една голяма металургична фабрика в покрайнините на града. Металургичната фабрика е най-голямото предприятие с над 2 000 наети работници.

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЗЕМЯТА

В града съществуват 4 зони за използване на земята:

- Индустриалната зона, разположена в източната част на ОПООС-селището. Тя се състои главно от фабрики и складове с най-голяма степен на замърсяване, включително и металургичната фабрика.
- Старият град и централната зона (с 10 000 жители) обхващат централната част на града. Районът на стария град трябва да бъде запазен поради историческата си стойност. Основната функция на тази част основната функция е жилищна и дейности от сферата на услугите. Движението в тази зона е ограничено до транспорта на живеещите и доставчиците.
- Гъсто населената жилищна зона (30 000 жители) е разположена в северната част на града. Тя е типичен жилищен район с големи жилищни блокове, построени между 1960-1970 години. В района също са разположени големи обекти от сферата на търговията и обслужването.
- Зоната на предградията (с 10 000 жители) се простира в южната и западната част на града. Това е район, състоящ се от еднофамилни къщи.

СЪСТОЯНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА — РЕЗЮМЕ

През 90-те години голяма сума е била отделена за финансиране на мероприятия за защита на околната среда. Това е имало положителен ефект върху околната среда. Най-голямото подобрение е постигнато чрез качеството на въздуха (главно зависещо от промишлеността). Лошите тенденции свързани с отпадните води и твърдите отпадъци са били спрени.

Качеството на въздуха

Качеството на атмосферния въздух

На базата на подробни данни може да се направи следното заключение:

- Има сезонни промени на концентрацията на серен двуокис (SO_2). През зимата концентрацията се увеличава до нивото от 50-75 милиграма на кубичен метър (mg/m^3) и концентрацията на суспендираните вещества до новото на 20-30 (mg/m^3), което показва, че замърсителите са предимно от източниците за отопление.
- Концентрациите на азотни окиси (NO_x) и падащи твърди частици не зависят от годишните времена, което означава, че те идват главно от подвижните източници на замърсяване и от металургичната фабрика.
- Не е имало системен мониторинг на качеството на атмосферния въздух през последните няколко години. И проверката в дадения случай на регионалния инспекторат по околната среда е показала повишена концентрация на въглероден дисулфид (CS_2) на място близо до металургичната фабрика и бензол в района на целия град и особено по протежение на пътищата.

Замърсяване на въздуха от промишлеността

■ Металургичната фабрика

Предприятието е било основано в началото на 50те год. През 90те е било модернизирано. То произвежда около 35 000 тона метал на година, като по-голямата част от производството се използва в строителната

ФИГУРА 10

Примерен казус — ОПООС-селище /продължение/

промишленост. Предприятието е в лошо финансово състояние. Екологичното замърсяване от металургичната фабрика се причинява предимно от атмосферните емисии-главно CS_2 съдържащ тежки метали и прах. Последствията от емисиите, пренасяни от въздуха, влияят на приблизително 10% от населението на ОПООС-селището.

■ **Електроцентралата**

Електроцентралата произвежда електричество за националната мрежа, както и за металургичната фабрика и всички жилищни райони от Зона III. Тя също задоволява нуждите от енергия на 10% от еднофамилните къщи. Електроцентралата е модерно предприятие, построено в средата на 80те години. Тя има два блока с по 100 MW мощност всеки и един парен котел. Би било възможно да се използва излишната топлина от затоплящите турбини и да се увеличи доставянето на топлина с 40 процента.

■ **Другите промишлени предприятия**

Другите промишлени предприятия са малки и не играят съществена роля за атмосферните емисии. Практически няма случаи на големи или хронични нарушения на разрешените нива на замърсяване.

Емисиите от транспорта

Бързото увеличаване на броя на колите оказва значителен натиск върху жителите и околната среда. През последните пет години броят на регистрираните коли се е удвоил. В момента има 9 000 регистрирани превозни средства, в това число и коли. Освен това градът няма околоръстен път за пренасочване на международния трафик, който вместо това преминава през Зони I, III и IV и на границата със Зона III. Автомобилният парк на градския транспорт е стар и неекологично чист. Нивата на шум и на замърсяване на въздуха от превозните средства в много голяма степен надвишават разрешените заедно с международния транзитен трафик и пътищата до Зона I. Натовареността на трафика по международния път стига до 25 000-30 000 превозни средства на ден, като 48% от тях са камиони. През деня натовареността на трафика по международния път е между 600-1200 превозни средства на час.

Емисии от домакинствата

В момента 85% от живеещите в жилищни блокове и 45% от еднофамилните къщи използват природен газ за отопление и затопляне на вода. Дори и всички

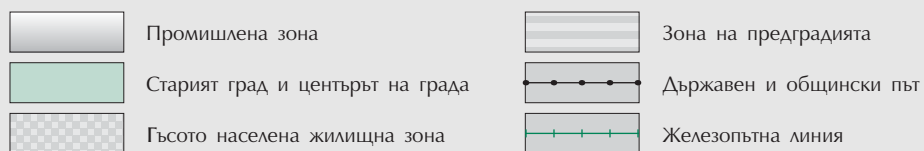
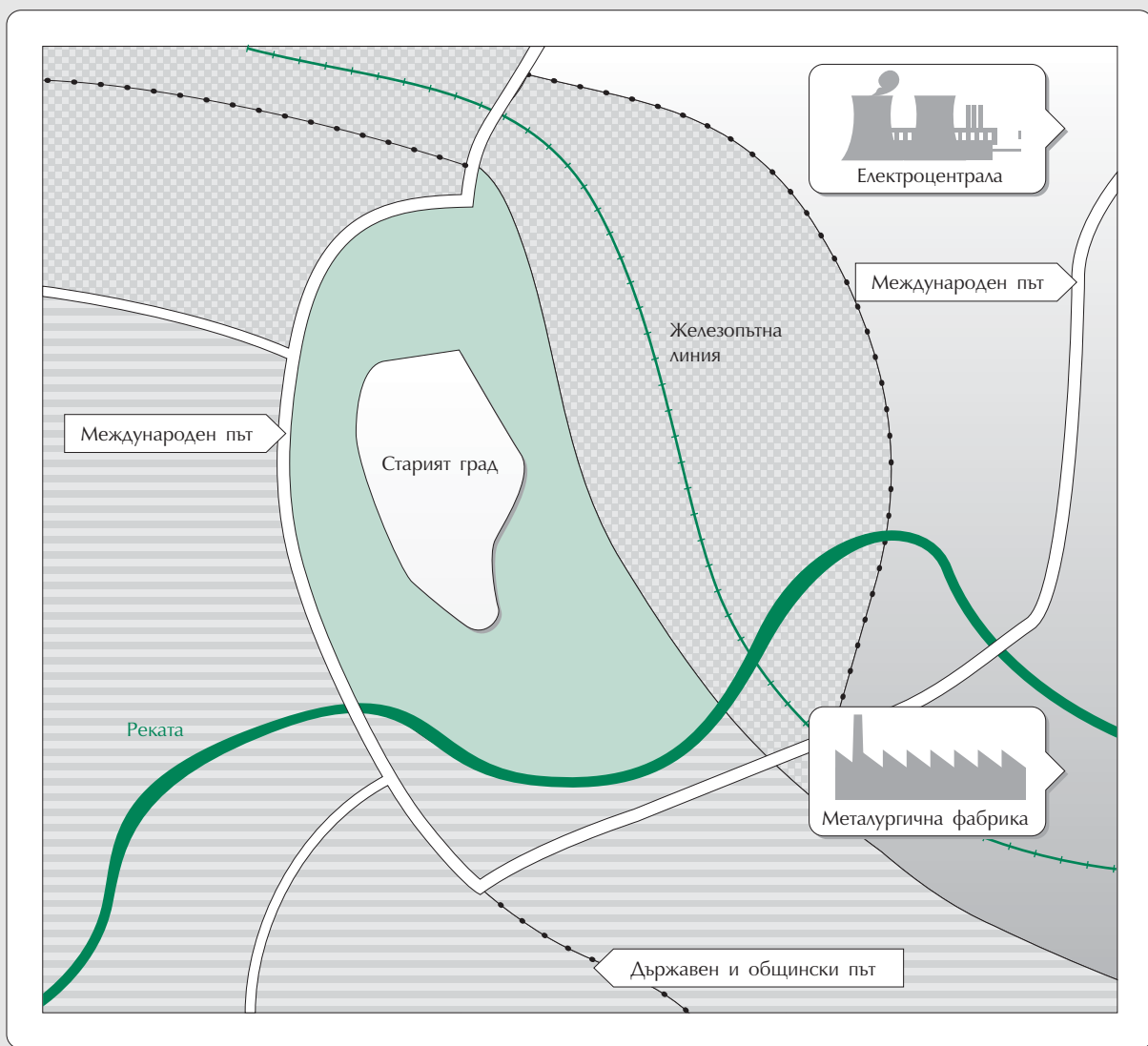
общински сгради и повечето от обществените са снабдени с природен газ. Обаче "ниските емисии", причинени от изгарянето на въглища в отделните къщи и малките котли все още създават сериозен проблем. Главните замърсители от тези източници са прах, SO_2 , NOx , и ароматни хидрокарбонати, включително бензо(а)пирен (един много канцерогенен химикал). Те са продукт от изгарянето, извършено при ниски температури и при ограничено количество кислород. Ситуацията се утежнява от факта, че в много котли на домакинствата жителите изгарят боклуци-т. е. пластмасови опаковки. В районите, където повечето от сградите и домовете използват въглища за загряване на водата (напр.: Старият град и централната част на града) замърсяването на въздуха става особено много опасно (т. е. хидрокарбонатите). Друг район, където ниските емисии са особено опасни, е районът на еднофамилните къщи югозападно от ОПООС селището. Изчислено е, че 20% от населението е постоянно изложено (на ниските емисии), а 60% периодично изложено на ниските емисии.

Наземни и подпочвени води

Източници и качество на надземните води
ОПООС селището е разположено в басейна на река, най-голямата река в района. Реката пресича цялата територия на града от запад на изток. Средният дебит/поток/ на реката е 15 кубически метра в секунда. През първата четвърт на 2000 г. Инспекцията по околната среда анализира качеството на речната вода, като открива, че тя не отговаря на тристепенния стандарт. Най-лошите параметри били BOD_5 (биологичен недостиг на кислород за период от 5 дни), органичните суспендирани твърди вещества и хлорофил. Реката е замърсена преди да стигне до ОПООС селището и минавайки пред града, се замърсява още повече.

Източници и качество на подпочвени води

Районът около града е богат на висококачествени източници на подпочвени води. Градът разполага с два водоизточника: водоизточникът зад реката снабдява с вода 70% от населението, горският водоизточник — 30%. Предвид степента на развитието в момента общият капацитет от водоизточниците е достатъчен, за да подсигури питейна вода за следващите 20 години. Макар качеството на добиваната вода от водоизточника зад реката да е голям, санитарните изисквания предполагат основно пречистване.

ФИГУРА 10

Примерен казус — ОПООС-селище /продължение/**КАРТА НА ОПООС СЕЛИЩЕТО**

Някои от жителите използват също така и собствени кладенци, от които черпят плитки подпочвени води, но качеството на водата е незадоволително. Изследванията сочат особено високи нива на нитрати, просмукващи се от каналните нечистотии.

Повечето от промишлените предприятия имат собствени водоизточници.

Главни източници на замърсяване на надземни и подпочвените води

■ Управление на отпадните води

Управлението на отпаданите все още е проблем за града. Независимо от факта, че преди 2 години е пусната в действие нова станция за пречистване на отпадните води, качеството на речната вода, не се е подобрило. Бактериите Coliform и органичните вещества, характерни за необработените отпадни води, са причината за такава ниска квалификация. Анализът на отпадните води, проведен година след като пречиствателната станция започва да функционира, показват, че количеството отток на отпадните води към станцията надвишават с около 30 % количеството вода, взета от градската водоснабдителна система, употребена от жителите и индустриалните предприятия. Някои от градските райони не са свързани със системата за събиране на отпадните води. Районите с многофамилните къщи в Стария град и центъра на града са изцяло свързани със системата. Изчислено е, че 60% от еднофамилните къщи в Зона-IV са свързани със системата. Останалите къщи имат септични ями, които често текат. Има също незаконно свързани къщи, малки фирми или работилници към градската система от колектори на дъждовна вода /дъждоснабдителна система/.

Дъждовната вода, която се изпуска направо в реката, е друг източник на замърсяване. Тези отточни канали на система от колектори на дъждовна вода нямат приспособление за отстраняване на пясъка и маслата. Системата от колектори на дъждовна вода обхваща Стария град, централната част на града и някои еднофамилни къщи (около 60% от района)

Металургичната фабрика, изливаща в реката водата, използвана за охлаждане, е друг източник на замърсяване. При ниско ниво на водата на реката

значително се повишава температурата на водата и се ускорява процесът на еутрофикация.

УПРАВЛЕНИЕТО НА ОТПАДЪЦИТЕ**Градски отпадъци**

Планираната вместимост на градското сметище била в размер 230 000 м³ кубически метра с предвидена използваемост в рамките на 15 години. Според изчисленията към датата 01.01.2002г. 30% от сметището са били запълнени. Всяка година около 60 000 м³ (кубически метра) отпадъци от града и околностите се изхвърлят на сметището. Градското сметище отговаря на всички законови изисквания, отнасящи се до опазването на почвата и подпочвените води, до замърсяването и правилното управление. Резултатите от мониторинга не показват никакво просмукване от сметището до подпочвените води. Така организираното събиране на смесени отпадъци обхваща 90% от населението.

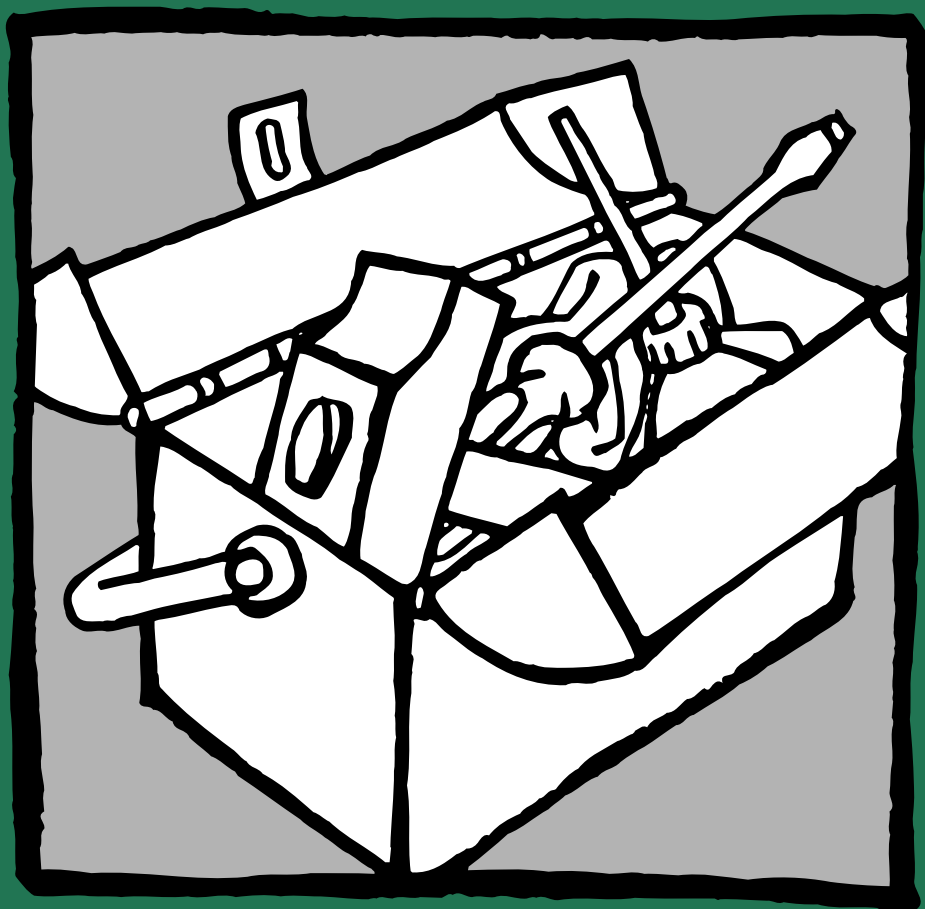
Промишлени и опасни отпадъци

Опасните и промишлените отпадъците от града се събират и се изхвърлят на индустриалното сметище, разположено в района на металургичната фабрика, която отделя най-големи количества отпадъци. В тях се съдържат химикалите — арсен, цинк, кадмий и остатъчни количества олово.

Вторият по големина източник на промишлени отпадъци е топлоелектрическа централа (ТЕЦ), която отделя изгорели вещества и пепел от електрофилтри в свое собствено сметище.

Болничните отпадъци се транспортират до болничната пещ, която не отговаря на изискванията за съвременна болнична пещ за изгаряне на опасни отпадъци. За момента обаче градът няма друго съоръжение за тази цел. В пещта също се унищожават отпадъци от медицинските и ветеринарните кабинети. Наскоро повечето от тези обекти са били подложени на инспекция, която е установила спазването на съответните норми.

Проблемът с опасните отпадъци от домакинствата, малките предприятия и утайките от пречиствателната станция все още не е разрешен.

Сборник с упражнения

Упражнение 1: Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите /SWOT/

Описание: Въведение и /SWOT/анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите

Участници: Малки групи

Времетраене: 45 минути

Процедура

- 1 Разделете участниците на малки групи, всяка от които разработва един от следните проблеми от казуса: природни условия на местността, човешки потенциал, техническа инфраструктура или икономически потенциал.

силни страни	слаби страни
ВЪЗМОЖНОСТИ	заплахи

- 2 Всяка група трябва да подготви SWOT анализ за отделения проблем в рамките на 30 минути.
- 3 Изготвя се SWOT анализ на табло /flipchart/ под формата на таблица както следва:

Дискусия

Групите представят и обсъждат работата си с други групи.

Упражнение 2: Казусни проблеми

Описание: Обучение на участниците за определяне и формиране на проблема.

Участници: цялата група

Времетраене: 30 минути

Процедура

- 1 Всеки самостоятелно за 5 - 10 минути, определя своя списък от проблеми, произтичащи от казуса. След това всеки посочва по един проблем и описва защо този проблем трябва да има особено значение за обществото.
- 2 Преподавателят или доброволец от групата трябва да напише проблемите на таблото /flipchart/. След формулиране проблемите трябва се разделят на групи/проблемни сфери (т. е. "замърсяване на подпочвените води просмукване от сметището", "възможност от замърсяване от опасни отпадъци, изхвърлени на градското сметище", "незаконно изхвърляне на боклуци в гората" могат да бъдат групирани под една обща тема: "Замърсяване на околната среда, причинено от твърди отпадъци")

Полезни съвети:

- Отначало решете какво имате предвид под "проблеми на околната среда". Например някои считат престъпността, бездомните хора на улицата, надписите по сградите за "проблеми на околната среда", докато други не смятат така.
- Фокусирайте вниманието върху проблемите на населеното място, които до най-голяма степен могат да бъдат овладени. Например имате повече контрол върху замърсяването на въздуха причинено от колите, отколкото от глобалното затопляне.

Дискусия

Как решаваме кои проблеми са подходящи за организиране на околната среда? Всички ли са доволни от решението взето от групата? Трябва ли организацията да изключи себе си от "групи" дейности дори и да има способността да подобри ситуацията?

2

Упражнение 3: Причинно-следствени връзки

Описание: Съставяне на списък с причинно-следствените връзки на проблемите по околната среда и подготовка на етапа по планирането

Участници: малки групи (може същите групи като в Упр. 2)

Времетраене: 30-40 минути

Процедура

- 1 Проблемните области, определени в Упр. 2 от предишната сесия, служат като основа на това упражнение. Участниците трябва да се разделят на малки групи, като всяка група работи върху една или повече от проблемните области по време на упражнението.
- 2 Всяка група трябва да започне с формулирането на един основен проблем в проблемните области. Останалите проблеми трябва да бъдат разпределени според това дали те причиняват основния проблем или са в резултат от основния проблем (причините са изброени под основния проблем в диаграма-дърво, следствията по-нагоре)
- 3 След това се разглеждат подробно За установяване на причините се задават въпроси като: Какво довежда до това?. За следствията въпроси като: Какъв е резултатът от това?

Дискусия

Групите представят и обсъждат техните заключения заедно .

Полезни съвети:

- Напишете причините и следствията от проблемите на лепящи се листчета (всяка на едно листче) и след това ги залепете на таблото (*flipchart*), защото много рядко е възможно да сложите всички проблеми в правилния ред от първия път.
- Избягвайте да включвате прекалено общи проблеми на дървото на проблема (т. е. корупция на институциите, липса на пари), което влияе не само на проблема, но и на други проблеми - считайте ги за общи рамки и ги преместете встрани от главното дърво на проблема.
- За целта на обучението може да изберете само ограничен брой проблеми, които да бъдат включени в дървото на проблема (т. е. един проблем за всяка работна група).

Упражнение 4: Превъртане на Дървото

Описание: Обучаемите дефинират генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели като преобразуват дървото на проблема в дърво на целите.

Участници: малки групи

Времетраене: 30 минути

Титле 1 Процедура

- 1 Упражнението се прави от същите групи, които са работили заедно върху дървото на проблема. Тяхната задача е да преобразуват отрицателните изречения/твърдения (проблеми, причини) в положителни изречения/твърдения. Например “недостатъчното пречистване на отпадните води” се преобразува в “ефективно пречистване на отпадните води”.
- 2 Запомнете, че дървото на целите не трябва да е огледален образ на дървото на проблема. Две цели могат да адресират един проблем (т. е. “ниско обществено съзнание” може да се формулира като “високо екологично съзнание сред обществеността” и “добри информационни системи”)

Дискусия

Групите представят своите изречения/твърдения. Кои проблеми са били трудни за преобразуване? Проблем с езика ли е, или са просто лошо изразени? Има ли опасност за това-да се изразяваме прекалено позитивно?

4

Упражнение 5: Как и Кой

Описание: Разработване на ефективни стратегии за разрешаване на проблеми с околната среда.

Участници: малки групи

Времетраене: 30-40 минути

Процедура

- 1 След определяне на бъдещата ситуация чрез поставяне на генералните стратегически цели и подробните специфичните стратегически цели е необходимо да се отговори на два главни въпроса: “Как да се направи?” и “Кой трябва да го направи?”
- 2 Като следват предложената структура (вж. фигура 14) в същите групи, както в двете предишни упражнения, участниците трябва да изработят план за действие.

Полезни съвети:

- Вземете предвид всички видове дейности - не се съсредоточавайте само върху техническите решения.
- Ако считате, че е необходимо, можете да преработите някои от целите, за да станат по-конкретни и специфични.

ФИГУРА 11

Формуляр за план на действие

Генералните стратегически цели	Специфични стратегически цели.	Показател	Дейност	Стъпка	Отговор на страна	Краен срок	Стойност	източник на финансиране
1	1.1		1.1.1	А				
				Б				
	1.2		1.2.1	А				
				Б				
	1.2.2		А					
			Б					
2	2.1		2.2.1	А				

Дискусия:

Групите представят и обсъждат работата на другите.

5

Упражнение 6: Анализ на критериите

Описание: Да се привикне към метода за анализ на критериите използвани за определяне на приоритетните дейности.

Участници: Първоначално - всички, след това - малки групи

Времетраене: 20-30 минути

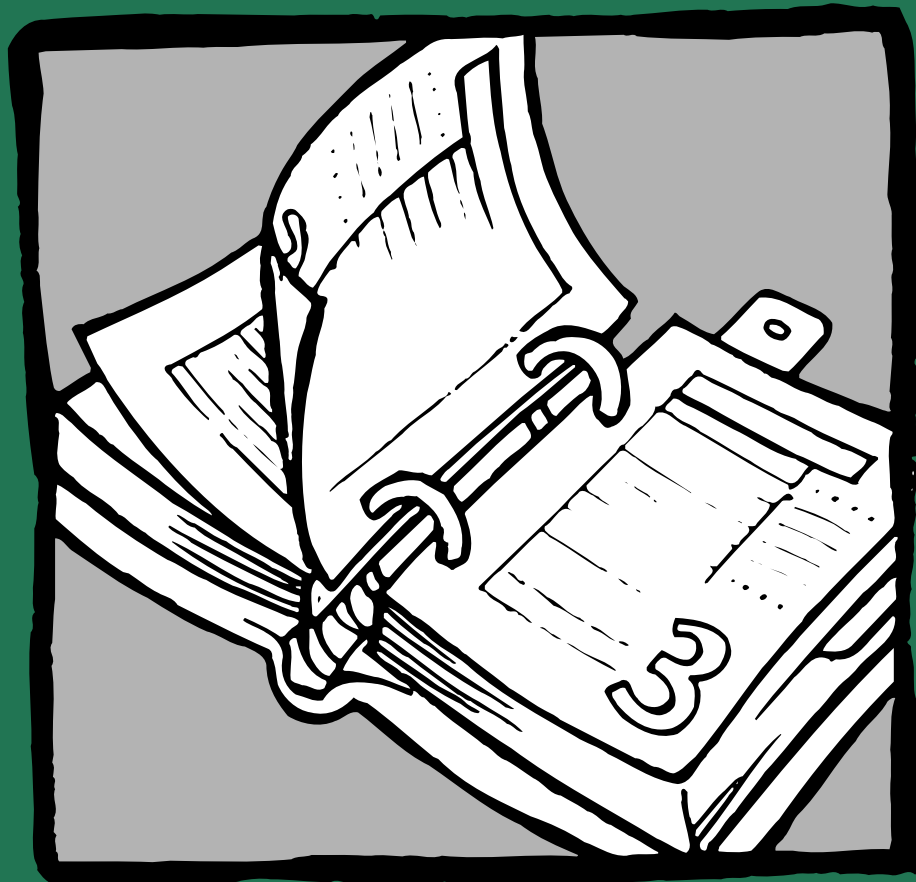
Титле 1 Процедура

- 1 Този метод дава възможност обективно да се даде приоритет на дейностите, като в същото време се вземе предвид общественото мнение. Анализът на критериите е ефикасен метод да се достигне до консенсус в разнородни групи.
- 2 Цялата група трябва да стигне до от три до пет критерия (вж. списъка от критериите в сесия 6). За всеки от избраните критерии определете три нива на важност (т. е. висока, средна, ниска)
- 3 След това в малки групи направете оценка на дейностите, които по-рано бяха определени според критериите и степенята на приоритетност.

Дискусия

Групите представят и обсъждат работата си с другите.

6

Примерна програма за семинар

Как да се проведе обучението

Целта на тази примерна програма е да помогне да пригответе процеса на обучение за разработване на общински програми за опазване на околната среда (ОПООС) като използвате различни части от това ръководство и сборника с упражнения. Истинската полза се състои в това да го използвате в комбинация с други дейности, като това се основава на вашите очаквания и опит с обучаемите и на времето, с което разполагате, за да проведете обучението. Освен това тематичният материал, примерната програма предлагат занимания с интерактивен елемент за процеса на обучение.

ДЕВ — 1

Уводна сесия

КАТЕГОРИЯ

ЦЕЛ

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ

Цели и общ преглед на обучението

Накратко разгледайте дневния ред и попитайте какви са очакванията на участниците

Презентация

Представяне на участниците

Запознаване

Два чифта предмети (две химикалки, два бонбона, два сувенира от региона, и т. н.). Участниците по двама в отбор получават еднакви предмети и задават лични и професионални въпроси. След това всички се събират и всеки представя другия на групата.

Представяне на процеса по разработване на ОПООС

Запознаване на участниците с етапите на разработване на ОПООС

Презентация на процеса по разработване на ОПООС

Сесия 1 — Организация на проекта

КАТЕГОРИЯ

ЦЕЛ

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ

Представяне организацията на проекта

Обяснявате ролята на координиращия екип, групата на заинтересованите страни и местните власти.

Презентация

Организацията на проекта в примерен казус

Обсъждане на структурата на различните ОПООС проекти в населеното място на участниците, връзките и начините за връзки с обществеността и даване публичност на проекта

Дискусия в групата

ДЕВ — 1

Сесия 2 — Определяне на групата на заинтересованите страни

КАТЕГОРИЯ	ЦЕЛ	ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ
Представяне на групата на заинтересованите страни	Обяснявате подробно ролята и състава на групата на заинтересованите страни, начина, по който са избрани членовете ѝ и първата им среща с местните власти.	Презентация
Организацията на проекта в населеното място	Обсъждате състава на групата на заинтересованите страни в населеното място на участниците, начина, по който са избрани членовете ѝ и дневния ред на първата им среща	Дискусия в групата

Сесия 3 — Предварителна оценка на потенциала на общината и ограниченията

КАТЕГОРИЯ	ЦЕЛ	ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ
Представяне на анализа /SWOT/	Опишете метода на анализа /SWOT/ и неговото приложение за предварителната оценка на потенциала на общината и ограниченията	Презентация
Анализ /SWOT/ на общината от казуса	След няколко уводни думи определете основата за обсъждане на участниците и ги обучете да правят анализа /SWOT/	Упражнение 1: Анализ /SWOT/

Сесия 4 — Доклад за състоянието на околната среда

КАТЕГОРИЯ	ЦЕЛ	ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ
Запознаване с доклад за състоянието на околната среда	Опишете основните компоненти на доклада за състоянието на околната среда	Презентация
Разработване на доклад за състоянието на околната среда на общината от казуса	Обсъждане на специфичното съдържание на доклада за състоянието на околната среда и практическите изисквания за съставянето и изготвянето на доклада	Дискусия в групата

ДЕВ — 1

Сесия 5 — Формулиране на проблема

КАТЕГОРИЯ

ЦЕЛ

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ

Запознаване с метода за формулиране на проблем

Опишете основата, от която се изхожда, за да се формулира даден проблем: доклад за състоянието на околната среда, списъка от въпроси, които да си имат предвид, настоящи и бъдещи проблеми

Презентация

Формулиране на проблема на общината от казуса

Оттенирайте с участниците метода на работа за формулиране на проблем (брейнсторминг, и достигането до консенсус)

Упражнение 2: **Проблеми на примерния казус**

Сесия 6 — Оценка на проблема

КАТЕГОРИЯ

ЦЕЛ

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ

Запознаване с анализа на дървото на проблема

Опишете анализа на дървото на проблема и неговото приложение за оценка на проблема

Презентация

Оценка на проблемите на общината от казуса

Обучете участниците да правят анализ на дървото на проблема

Упражнение 3: **Причинно-следствена връзка**

ДЕН — 2

Сесия 7 — Поставяне на главна стратегическа цел и конкретни цели

КАТЕГОРИЯ

ЦЕЛ

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ

Запознаване с анализа на дървото на целите

Опишете анализа на дървото на проблема и неговото приложение за оценка на проблема

Презентация

Поставяне на генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели за общината от казуса

Обучете с участниците да определят генералните стратегически цели и специфичните стратегически цели чрез превъртане на дървото на проблема в дърво на целите

Упражнение 4: **Превъртане на дървото**

ДЕН — 2

Сесия 8 — Изготвяне на плана за действие

КАТЕГОРИЯ	ЦЕЛ	ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ
Запознаване на участниците с план за действие	Запознайте участниците с видовете дейности и формата, която се използва за тяхното описване	Презентация
Разработване на стратегиите (планове за действие) за разрешаване на екологичните проблеми на общината от казуса	Обучете участниците да определят и описват дейностите	Упражнение 5: Кой и как

Сесия 9 — Определяне на приоритетите на дейностите

КАТЕГОРИЯ	ЦЕЛ	ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ЗАНИМАНИЯ
Запознаване на участниците с начините за определяне на приоритета на дейностите	Запознайте участниците с видовете дейности и формата, която се използва за тяхното описване	Презентация
Определяне на приоритета на дейностите в общината от казуса	Обучете участниците да прилагат метода за анализ на критериите	Упражнение 6: Анализ на критериите

ДЕВ — 3

Сесия 10 — Написване на ОПООС документа

CATEGORY	PURPOSE	SUGGESTED ACTIVITIES
Запознаване с ОПООС документа	Запознайте участниците със съставните части на успешен ОПООС документ	Презентация

Сесия 11 — Осъществяване и мониторинг на проекта

CATEGORY	PURPOSE	SUGGESTED ACTIVITIES
Запознаване на участниците с осъществяването и мониторинга	Представяне на фундаментите за осъществяването и мониторинга на ОПООС	Презентация
Следващите стъпки	Обсъдете следващите стъпки след осъществяването на ОПООС	Дискусия в групата

Сесия 12 — Обобщение на обучението (Обща дискусия)

CATEGORY	PURPOSE	SUGGESTED ACTIVITIES
Обобщение на обучението	Фасилитаторите обобщават обучението и групата обсъжда специфичните теми на ОПООС	Дискусия в групата

Регионалният екологичен център за Централна и Източна Европа (РЕЦ) е независима неполитическа нестопанска организация, чиято мисия е да съдейства за решаването на екологични проблеми в Централна и Източна Европа (ЦИЕ за ЦИЕ) чрез насърчаване и подпомагане на сътрудничеството между неправителствените организации, централната власт, бизнес-средите и други институции, работещи в областта на околната среда, чрез създаване на условия за свободен обмен на информация и насърчаване на общественото участие при вземане на решения по екологични въпроси.

РЕЦ е създаден през 1990 г. от САЩ, Европейската комисия и Унгария. Днес РЕЦ законосъобразно осъществява своята дейност въз основа на Харта, подписана от правителствата на 27 страни и Европейската комисия, и на споразумение с правителството на Унгария. Централата на РЕЦ се намира в Сентендре, Унгария. Представителства на РЕЦ има в 15 страни от ЦИЕ: Албания, Босна и Херцеговина, България, Република Хърватска, Чешката република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Република Македония, Полша, Румъния, Словакия, Сърбия и Черна Гора.

Досегашни донори, които подпомагат дейността на РЕЦ, са Европейската комисия и правителствата на САЩ, Япония, Австрия, Великобритания, Германия, Дания, Канада, Латвия, Норвегия, Полша, Словакия, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Република Хърватска, Чешката република, Швейцария, както и други междуправителствени и частни институции.

Ръководство за обучение на НПО за изработване на общински програми за опазване на околната среда